TEORİDE VE PRATİKTE ULUSAL TAŞIT TANIMA SİSTEMİ (UTTS)

I- YASAL DÜZENLEMELER

A- Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi Uygulama Tebliğleri ile Yapılan Düzenlemeler:

UTTS, Taşıt Tanıma Birimi (TTB) ve Taşıt Tanıma Okuyucusu ile Yeni Nesil Pompa Ödeme Kaydedici Cihazlar arasındaki iletişimi ve bu cihazların birlikte çalışmasını sağlayan, sistem kapsamındaki bilgilerin kaydedilmesine, saklanmasına ve paylaşılmasına imkân veren Ulusal Taşıt Tanıma Sistemini ifade etmektedir.

UTTS, vergi mevzuatına ve hayatımıza 05 Ekim 2023 tarihli ve 32330 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1 Sıra No'lu Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi Uygulama Genel Tebliği ile girmiştir. Söz konusu Tebliğin 1. maddesinde, ilk kez duyduğumuz bu kavram ve uygulama gerekçesi şu şekilde açıklanmıştır:

"Akaryakıt piyasasında rekabet eşitliğinin sağlanması ve kayıt dışı ekonomi ile etkin bir şekilde mücadele edilmesi amacıyla birçok düzenleme ve çalışma hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda, daha önce akaryakıt pompalarına bağlanma mecburiyeti getirilen ödeme kaydedici cihazların, elektronik ortamda anlık veri aktarımı yapabilen, güvenlik seviyesi yükseltilmiş ve belirlenen diğer teknik özellikleri taşıyan yeni nesil akaryakıt pompa ödeme kaydedici cihazlar ile değiştirilmesine yönelik usul ve esaslar 24/3/2021 tarihli ve 31433 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 527) ile belirlenmiştir.

(2) Söz konusu düzenleme ve çalışmaların devamı mahiyetinde olmak üzere, akaryakıt istasyonlarında Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi kurulması zorunluluğu getirilmesi, akaryakıt istasyonlarında yapılan akaryakıt satışlarında plaka

bilgisinin söz konusu sistem kullanılarak yeni nesil akaryakıt pompa ödeme kaydedici cihazlara otomatik gönderilmesine ilişkin teknik özelliklerin belirlenmesi, bahse konu sisteme ilişkin uygulamaların Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü'nce yetkilendirilen firmalar tarafından mükelleflerin ve nihai tüketicilerin kullanımına sunulması, sistem kapsamında bilgi paylaşılması ile uygulamaya ilişkin diğer usul ve esasların belirlenmesi bu Tebliğin amaç ve konusunu oluşturmaktadır."

Anılan Tebliğin 4. maddesinde UTTS'nin işleyişi şu şekilde açıklanmıştır:

"Söz konusu sistem, yetkili firmalara teslim edilebilecek sistem unsurlarının belirlenebilmesine, anılan firmaların sistem kapsamındaki faaliyetlerinin takip edilebilmesi ile montaj, bakım, onarım ve servis işlemlerinin elektronik ortamda bildirilebilmesine, TTB takılan taşıtların tanımlanabilmesine ve benzeri tüm iş ve işlemlerin izlenebilmesi ile sistem kapsamındaki bilgilerin GİB Teknoloji sistemlerine aktarılabilmesine imkân verecek şekilde Darphane tarafından kurulacak ve işletilecektir."

1 Sıra No'lu Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi Uygulama Genel Tebliğinin 6. maddesinde, *"31.12.2024 tarihine kadar kiralama yoluyla edinilen veya işletmeye dâhil olan ve işte kullanılan taşıtlara 31/12/2024 tarihine kadar TTB takılması zorunluluğu getirilmiş olup, zorunluluk kapsamında olmayan taşıtlara da ihtiyari olarak TTB taktırılabileceği"* belirtilmiştir.

Tebliğin 8. maddesinde de *"Bu Tebliğ ile TTB takılma zorunluluğu getirilen taşıtlar için, UTTS kapsamında düzenlenmeyen belgeler, 213 sayılı Kanunun 227'nci maddesine istinaden vergi kanunları bakımından hiç düzenlenmemiş sayılacaktır."* denilerek UTTS taktırmayan vergi mükelleflerinin işte kullandıkları taşıtlara ilişkin giderlerin indirim olarak kabul edilmeyeceği belirtilmiştir.

21 Eylül 2024 tarihli ve 32669 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2 Sıra No'lu Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi Uygulama Genel Tebliği (Sıra No: 1)'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ ile TTB takılacak araçların kapsamı genişletilmiştir.

TTB, *"Yakıt verilen taşıtların yakıt depo girişine monte edilebilen ve söküldüğünde tekrar kullanılamayan, taşıta ait plaka bilgisi, mükellefe ilişkin bilgiler gibi hususları hafızasında muhafaza eden ve bu bilgilerin akaryakıt alımı sırasında Taşıt Tanıma Okuyucu Cihazı (TTO) vasıtasıyla pompa ünitelerinin bağlı olduğu YN Pompa ÖKC'lere otomatik olarak iletilmesine imkân sağlayan pasif bir devre ve anteni içeren Taşıt Tanıma Birimini ifade etmektedir."*

2 Sıra No'lu Tebliğ ile TTB takılacak araçların kapsamına aşağıdaki ilave yapılmıştır:

*"**1/7/2025 tarihinden itibaren ilk defa iktisap edilen** 6/6/2002 tarihli ve 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa ekli (II) sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tabi olanlara kayıt ve tescil işlemini takip eden bir ay içerisinde, birinci fıkra kapsamında yer almayan ve taşıt tanıma sistemi kullanan taşıtlara ise 30/6/2025 tarihine kadar TTB takılması zorunluluğu getirilmiş olup, bu zorunluluk için birinci fıkrada yer alan usul ve esaslar uygulanır."*

Böylece, 1 Sıra No'lu Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi Uygulama Genel Tebliğinin 6. maddesi uyarınca Taşıt Tanıma Birimi takılacak araçların kapsamı aşağıdaki gibi olmuştur:

"*1) 31.12.2024 tarihine kadar kiralama yoluyla edinilen veya işletmeye dâhil olan ve işte kullanılan taşıtlara 31/12/2024 tarihine kadar; 2) 1/7/2025 tarihinden itibaren ilk defa iktisap edilen 6/6/2002 tarihli ve 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu'na ekli (II) sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tabi olanlara kayıt ve tescil işlemini takip eden bir ay içerisinde, birinci fıkra kapsamında yer almayan ve taşıt tanıma sistemi kullanan taşıtlara ise 30/6/2025 tarihine*

kadar TTB takılması zorunluluğu getirilmiştir.”

Binek otomobiller, otobüs, midibüs ve minibüsler Özel Tüketim Vergisi Kanunu’na ekli (II) sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tabi olanlar arasında en yaygın kullanılanlardır.

2 Sıra No’lu Tebliğde *“genel bütçeye dâhil dairelerle, özel bütçeli idareler ve bunlara bağlı sabit ve döner sermayeli müesseseler, il özel idareleri, belediyeler ve bunların bağlı kuruluşları ile mahalli idare birliklerine ait taşıtlar ile yabancı devletlerin Türkiye’deki diplomatik temsilcilikleri, konsoloslukları ve uluslararası anlaşmalarla vergi muafiyeti tanınan uluslararası kuruluşlar ve bunların diplomatik haklara sahip mensupları ile ev sahibi hükümet anlaşmaları veya ülkemizin taraf olduğu diğer anlaşmalar çerçevesinde Türkiye’deki uluslararası kuruluşlar ve bunların yönetici kadrolarında görev yapan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan mensuplarına ait taşıtların TTB taktırma zorunluluğunun bulunmadığı”* belirtilmiştir.

UTTS zorunluluğu, akaryakıt tüketen ve işte kullanılanlarla 01 Temmuz 2025 tarihinden itibaren satın alınan tüm sıfır araçları (otomobil, kamyon, kamyonet, minibüs, otobüs, çekici vb.) kapsamakta olup, sadece elektrik tüketen araçları kapsamamaktadır. Ayrıca, son düzenlemeler çerçevesinde 01 Temmuz 2025 tarihinden önce satın alınan ve işte kullanılmayan taşıtlar için UTTS kapsamında TTB taktırma zorunluluğu bulunmamaktadır. Akaryakıt tüketen dozer, kepçe, ekskavatör, forklift gibi iş makineleri ve araçlara UTTS takılıp takılmayacağı belirsiz olup bu konuda Hazine ve Maliye Bakanlığı’nın açıklama yapması beklenmektedir.

07 Aralık 2024 tarihli ve 32745 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 3 Sıra No’lu Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi Uygulama Genel Tebliği (Sıra No: 1)’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ ile *“31.12.2024 tarihine kadar olan TTB taktırma zorunluluğu 31.01.2025 tarihine uzatılmış; akaryakıt istasyonu işleten mükellefler ile taşıt sahiplerinin, bu Tebliğin 5’inci*

ve 6'ncı maddeleri gereğince 31/1/2025 tarihine kadar taktırma ve kullanma yükümlülükleri bulunan TTO, TTB ve diğer donanımlara ilişkin olarak söz konusu tarihe kadar utts.gov.tr adresinden gerekli başvuru ve kayıt işlemlerini yapmak şartıyla bahse konu donanımları en geç 30/4/2025 tarihine kadar taktırarak ya da montajını yaptırarak kullanmaya başlayabilecekleri" belirtilmiştir.

3 Sıra No'lu Tebliğ ile 01.07.2025 tarihinden itibaren TTB taktırması zorunlu olan sıfır araçlar için ise uygulama aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"(2) 1/7/2025 tarihinden itibaren ilk defa iktisap edilen 6/6/2002 tarihli ve 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa ekli (II) sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tabi olanlardan; motorlu araç ticareti yapanlardan kullanılmak üzere alınanlara motorlu araç ticareti yapan mükellefler tarafından kayıt ve tescil işlemi gerçekleştikten sonra trafiğe çıkmadan önce, kullanılmak üzere ithal edilenlere ise ithalatı yapanlar tarafından tescil işlemi gerçekleştikten sonra bir ay içerisinde, birinci fıkra kapsamında yer almayan ve taşıt tanıma sistemi kullanan taşıtlara ise 1/7/2025 tarihinden itibaren, bu tarihten sonra taşıt tanıma sistemi kullanacaklara ise kullanılmaya başlanmadan önce TTB takılması zorunluluğu getirilmiş olup, bu zorunluluk için birinci fıkrada yer alan usul ve esaslar uygulanır. Söz konusu taşıtların, birinci fıkranın birinci cümlesinde ifade edilen taşıtların sahipleri veya bunları kullananlar dışındakilere devrinde, taşıtta bulunan TTB'lerin değişmesine gerek bulunmamaktadır."

Bu düzenleme ile 01 Temmuz 2025 tarihinden itibaren, başta binek otomobiller olmak üzere, Özel Tüketim Vergisi Kanunu'na ekli (II) sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tabi olan hem bireysel hem ticari tüm sıfır taşıtlara, alıcının vergi mükellefi olup olmadığına bakılmaksızın, tescilden itibaren 1 ay içinde TTB takma zorunluluğu getirilmiştir. Bu zorunluluk, motorlu araç ticareti yapan ya da ithalatı

gerçekleştiren satıcıya yüklenmiştir.

B- UTTS kapsamında TTB taktırılmazsa uygulanacak Cezalara İlişkin Düzenlemeler:

1 Sıra No'lu UTTS Genel Tebliği'nin 8. maddesi uyarınca, *"Bu Tebliğ ile TTB takılma zorunluluğu getirilen taşıtlar için, UTTS kapsamında düzenlenmeyen belgeler, 213 sayılı Kanunun 227'nci maddesine istinaden vergi kanunları bakımından hiç düzenlenmemiş sayılacaktır."* Böylece, UTTS kapsamına alınan vergi mükellefleri, TTB taktırma yükümlülüğünü yerine getirmezlerse, akaryakıt alımına ilişkin belgeleri gider olarak kaydedemeyecekleridir.

Vergi Usul Kanunu'nun (VUK'un) mükerrer 257. maddesinin 6. fıkrası uyarınca Maliye Bakanlığı;

"6. Vergi güvenliğini sağlamak amacıyla niteliklerini belirleyip onayladığı elektrikli, elektronik, manyetik ve benzeri cihazlar ve sistemleri kullandırmaya, bu cihaz ve sistemler vasıtasıyla bandrol, pul, barkod, hologram, kupür, damga, sembol gibi özel etiket ve işaretlerin kullanılmasına ilişkin zorunluluk getirmeye, mükelleflere bandrol, pul, barkod, hologram, kupür, damga, sembol gibi özel etiket ve işaretlerin verilmesinde, mükelleflerin Maliye Bakanlığı'na bağlı vergi dairelerine vadesi geçmiş borcu bulunmadığına ilişkin belge arama zorunluluğu getirmeye, bu zorunluluk kapsamına girecek amme alacaklarını tür ve tutar itibarıyla tespit etmeye ve hangi hâllerde bu zorunluluğun aranılmayacağına, bandrol, pul, barkod, hologram, kupür, damga, sembol gibi özel etiket ve işaretlerin basımı, dağıtımı ile sistemin kurulması ve işletilmesi hizmetlerinin, 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununa tabi olmaksızın, süresi 5 yılı geçmemek üzere ve 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu (5'inci maddesinin beşinci fıkrası hariç) hükümleri çerçevesinde; yetkilendirilecek gerçek veya tüzel kişiler tarafından yerine getirilmesine, bu hizmetlerde ve

yetkilendirilecek gerçek veya tüzel kişilerde bulunması gereken özellikleri, yetkilendirilecek gerçek veya tüzel kişilerin faaliyetlerinin yönlendirilmesi, izlenmesi, denetlenmesi, yetkilendirmenin sonlandırılması ve bunların uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye yetkilidir.”

VUK’un mükerrer 355/1. maddesi gereğince, anılan Kanunun mükerrer 257. maddesinde getirilen yükümlülüklere uymayanlar için özel usulsüzlük cezası öngörülmüştür. Buna göre;

“1.Birinci sınıf tüccarlar ile serbest meslek erbabı hakkında 20.000 (577 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2025’den itibaren 28.000 -TL) Türk Lirası,

2.İkinci sınıf tüccarlar, defter tutan çiftçiler ile kazancı basit usulde tespit edilenler hakkında 10.000 (577 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2025’den itibaren 14.000 -TL) Türk Lirası,

3. Yukarıdaki bentlerde yazılı bulunanlar dışında kalanlar hakkında 5.000 (577 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2025’den itibaren 7.000 -TL)Türk Lirası,

Özel usulsüzlük cezası kesilir.”

UTTS’nin yasal dayanağı VUK’un mükerrer 257. maddesidir ve UTTS taktırmayanlar için özel usulsüzlük cezası kesilebilecektir.

C- UTTS Kapsamındaki Harcamaların Giderleştirilmesi:

07 Aralık 2024 tarihli ve 32745 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 576 Sıra No’lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 333)’nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ ile “plaka tanıma sistemi, taşıt tanıma sistemi vb” başlığı altındaki iktisadi kıymetler için faydalı ömür 2 yıl, amortisman oranı %50 olarak belirlenmiştir.

VUK’un 313. maddesi gereğince, “Değeri 50.000.000.-

lirayı (577 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2025'den itibaren 9.900 -TL) aşmayan peştemallıklar ile işletmede kullanılan ve değeri 50.000.000.- lirayı (577 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2025'den itibaren 9.900 -TL) aşmayan alet, edevat, mefruşat ve demirbaşlar amortismana tabi tutulmayarak doğrudan doğruya gider yazılabilir. İktisadi ve teknik bakımdan bütünlük arz edenlerde bu had topluca dikkate alınır.

Tek araç için alınan TTB'nin araç sahiplerine maliyeti 2025 yılı Ocak ayı itibariyle 2.791,45 TL'dir. Ortada taşıtın iktisadi kıymetini artıran bir harcama olmadığı ve 2025 yılı için belirlenen 9.900,00 TL aşılmadığı için UTTS kapsamında yapılan harcamalar taşıt sahipleri tarafından doğrudan gider yazılabilecektir. Ancak, Gelir Vergisi Kanunu'nun 40/5. maddesi gereğince bu tutarın %70'i gider kaydedilebilecektir.

576 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile getirilen %50 amortisman oranı, iktisadi ve teknik bütünlük oluşturacak şekilde araç kiralama firmalarının ve diğer vergi mükelleflerin birden fazla araca ilişkin toplu alımları ile UTTS kapsamında akaryakıt dağıtım firmalarının yaptığı yüksek tutarlı harcamaları ilgilendirmektedir.

D- UTTS Takılmasına İlişkin Faturayı Kim Düzenleyecektir?

Taşıt sahipleri UTTS taktırdıklarında, ödemeyi Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü'nün yönlendirmesiyle doğrudan "Türkiye Emlak Katılım Bankası Anonim Şirketi" hesabına yatırmaktadır. Sonrasında UTTS montajı için yetkilendirilen servise giderek TTB'yi araçlarına taktırmaktadırlar. Bu servislerin listesi UTTS'nin web sayfasında yer almaktadır. Montajı yapan servis, tahsilat yapmadığı için fatura düzenlememektedir. Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü de Türkiye Emlak Katılım Bankası Anonim Şirketi aracılığıyla tahsilatı yapmasına rağmen fatura düzenlememektedir. Faturayı, UTTS montajı için Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü tarafından yetkilendirilen firma düzenlemektedir. Montaj için

yetkilendirilen bu firmalar da diğer araç servislerini kendi adlarına montaj yapması için yetkilendirmişlerdir. Ortada UTTS işlemini yapan 3 ayrı birim vardır: 1) Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü, 2) Montaj için yetkilendirilen firmalar, 3) Montajı yapan firmalar.

Bu karmaşık yapıda yeterli bilgi verilmediği için UTTS taktıranların faturayı kimden alacağı konusunda tereddütler oluşmaktadır. UTTS'ye kayıt sırasında bildirilen e-mail adresine gelmesi gereken faturalarda gecikmeler ve aksaklıklar yaşanmaktadır. Ancak, telefon görüşmeleriyle konu netleşmekte, nihayetinde muhatap firmaya ulaştıktan sonra talep edilen fatura e-mail adresine gönderilmektedir.

UTTS'nin çok hızlı bir şekilde uygulamaya geçmesinin, gerekli hazırlık ve planlamaların tam yapılamamasına neden olduğu gözlemlenmektedir. Kamuoyunun bilgilendirilmesindeki eksiklikler belge düzeninde de yaşanmış, ciddi bir karmaşıklığa yol açmıştır.

II- TAŞIT TANIMA BİRİMİNİN (TTB) TEKNİK ÖZELLİKLERİ

TTB, yakıt depo girişine monte edilebilen ve söküldüğünde tekrar kullanılamayan, taşıta ait plaka bilgisi, mükellefe ilişkin bilgiler gibi hususları hafızasında muhafaza eden ve bu bilgilerin akaryakıt alımı sırasında Taşıt Tanıma Okuyucusu vasıtasıyla pompa ünitelerinin bağlı olduğu Yeni Nesil Pompa ÖKC'lere otomatik olarak iletilmesine imkân sağlayan pasif bir devre ve anteni içeren Taşıt Tanıma Birimini ifade etmektedir.

A- UTTS Kapsamındaki TTB'leri ve Diğer Yazılımları Kim, Nerede Üretmektedir?

İyi Parti Aydın Milletvekili Ömer Karakaş, Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi'nde (UTTS) kullanılacak çiplerin İsrail üretimi olduğunu belirterek, projeye dair eleştirilerini dile getirmiştir. Karakaş, sistemin ulusal güvenlik açısından risk taşıyabileceğini öne sürerek, çiplerin ASELSAN gibi yerli

firmalar yerine yurt dışından temin edilmesine tepki göstermiştir.

Karakaş, şunları söylemiştir:

"İsrail firması çipi 1 dolara üretiyor, 8 dolara Türkiye'deki bir firma alıyor, o da 30 dolara Darphane'ye satıyor. Bu proje, vatandaşın cebinden haksız kazanç elde edilmesine neden olacak bir düzenek gibi görünüyor ve derhal iptal edilmelidir." [1]

Bu açıklamaya karşın Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü 09 Aralık 2024 tarihinde aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

"Bazı medya organlarında UTTS (Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi) ile ilgili sistem ekipmanlarının bir İsrail şirketi tarafından temin edileceği yönünde gerçek dışı iddialar yer almış, bu iddialara ilişkin bir açıklama yapılması zaruri hale gelmiştir.

Darphanemiz, UTTS kapsamında sistem ekipmanlarının temin işini İsrailli bir firmaya değil, İstanbul Bilişim Vadisi'nde bulunan yerli bir firmaya vermiştir. UTTS kapsamındaki hiçbir yazılım süreci, veri depolama hizmeti veya donanım temini İsrailli bir firma tarafından gerçekleştirilmemektedir.

Proje dahilindeki yazılım, donanım ve saha çalışmaları, tamamen yüzde 100 Türk sermayeli, yerli ve milli bir firma tarafından yürütülmektedir.

*Kamuoyunun bilgisine saygıyla sunarız."**[2]***

Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın 07 Aralık 2024 tarihli Basın Duyurusu'nda aşağıdaki açıklama yapılmıştır:

"Halen 1500'den fazla yetkilendirilmiş TTB montaj firması ve 4000'den fazla bu konuda eğitim almış teknisyen ülke çapında araçlara TTB montajlarına büyük bir hızla devam etmektedir. Bugün itibariyle, sipariş verilen TTB sayısı 1,1 milyon,

UTTS'ye kayıtlı akaryakıt istasyon sayısı ise 4.000 seviyesindedir.

UTTS kapsamında TTB'ler Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü tarafından ***yerli yazılımlarla programlanmaktadır.*** *Temin edilen tüm veriler Türkiye'de bulunan veri merkezlerinde muhafaza edilmektedir. Genel Müdürlüğümüz dışında* ***üç yerli firma, akaryakıt istasyonu donanımlarını üretip satabilmesi için Darphane tarafından yetkilendirilmiş*** *ve bu suretle* ***rekabetçi bir ortamda*** *bu donanımların temini ve kullanılması sağlanmaktadır.*

TTB'lerde kullanılan çipler Türkiye Cumhuriyeti pasaport ve kimlik kartı gibi resmî belgelerin üretiminde Darphane tarafından yıllardır güvenli bir şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca söz konusu çipler arabaların birçok bileşeninde farklı amaçlar için zaten bulunmaktadır.

UTTS kapsamında Hollanda menşeili, NASDAQ Borsasında işlem görmekte olan NXP firmasının ürettiği çipler boş olarak satın alınmaktadır. Çiplerin tüm yazılım ve güvenlik unsurları ise Darphane'nin bilgi birikimi ve tecrübesi ile yerli ve milli olarak geliştirilmiştir.

Gerçeği yansıtmayan ve yanıltıcı nitelikteki iddiaların aksine, UTTS teknolojisi %100 güvenli şekilde ve Türk mühendisleri tarafından geliştirilmektedir. UTTS'de kullanılan çiplerin üretimi, programlanması veya ithalatı konularında ***İsrail menşeili bir firma kesinlikle görev almamaktadır"*** *[3]*

Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü duyurusundaki açıklamalardan anlaşıldığı kadarıyla, UTTS içinde kullanılan tüm aparat ve donanımlar İstanbul Bilişim Vadisi'nde faaliyet gösteren tam mükellef bir kurum tarafından üretilmektedir. Ancak, Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın Basın Duyurusu'nda daha farklı bir ifade ile üretim ve satış için yetkilendirilen 3 tam mükellef şirketten bahsedilmektedir. Bunların kim olduğu

konusunda açıklama yapılmamıştır.

UTTS'nin aparat ve yazılımlarının temini ve işletilmesi ihalesini kazanan ve Darphane ve Damga Genel Müdürlüğü'nün bahsettiği firma için sürekli zarar ettiği ve mali verilerinin kuşku yarattığı gerekçesiyle ulusal bir gazete tarafından çeşitli eleştiriler getirilmiştir.[4] Bu iddialar için Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü, 09 Aralık 2024 tarihinde şu açıklamayı yapmıştır:

*"…Yapılan **teknik yeterlilik değerlendirmeleri** ve gerçekleşen ihale süreci sonunda **ön yeterliliğe sahip olan firmalardan en düşük teklifi veren** firmadan gerekli teminatlar alınmış, tüm ihale işlemleri Genel Müdürlüğümüzce tamamlanarak Sözleşme imzalanmıştır. Yapılan tüm işlemler, ilgili **usul ve esaslara uygun, rekabete açık ve hesap verilebilir şekilde yürütülmüştür.***

*Sözcü Gazetesi'nin yayınlarında ihaleyi alan firmanın bilançosunda zarar görünmesinin sanki ihaleye girmesine engelmiş gibi bir algı oluşturulmakta, gerek firma gerekse de Genel Müdürlüğümüz töhmet altında bırakılmaktadır. 18 Nisan 2020 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan usul ve esaslara ve 16.06.2020 tarihli Bakanlık Makamınca verilen onaya istinaden yapılan bu ihalede, isteklinin **"zarar beyan etmiş olması"** tekliflerin geçerliliğinde mevzuat yönünden engel oluşturmamaktadır…"*

UTTS üretiminin ihalesini alan tek ortaklı firmanın deneyimi, kapasitesi, becerisi, kaç eleman çalıştırdığı, bunların nitelikleri, yurt dışı firmalardan ya da yabancı kişilerden hizmet alıp almadığı gibi konularda bir açıklama yapılmamıştır. Kamuoyunun üretici firma konusundaki bilgileri çok sınırlıdır.

B- UTTS Kapsamındaki TTB'ler Taşıtları İzlemekte Kullanılabilir mi?

UTTS, araçlara entegre edilen RFID etiketleri veya benzeri

tanıma teknolojileri aracılığıyla çalışmaktadır. Araç akaryakıt istasyonuna geldiğinde, sistem otomatik olarak plaka bilgilerini algılamakta ve yetkilendirme sürecini başlatmaktadır. Bu işlem, el ile müdahaleye gerek kalmadan gerçekleşmekte, dolayısıyla işlemler hızlı ve hatasız bir şekilde tamamlanmaktadır. Akaryakıt pompaları ile yazar kasalar arasında entegre çalışan sistem, tüm dolum işlemlerini otomatik olarak kayıt altına almakta ve işletmelere anlık veri akışı sağlamaktadır.[5]

RFID (Radio Frequency Identification – Radyo Frekansı Tanımlama) teknolojisi, insanları veya nesneleri tanımlamak için radyo dalgalarını kullanır. Kablosuz bir cihazda veya "etikette" bulunan bilgileri, herhangi bir fiziksel temas kurmadan veya görüş hattı gerektirmeden uzaktan okuyan bir cihaz vardır.

RFID teknolojisi, 1970'lerden beri bir şekilde ticari olarak mevcuttur. Artık günlük hayatımızın bir parçasıdır ve araba anahtarlarında, çalışan kimliklerinde, tıbbi geçmiş/faturalamada, otoyol geçiş ücreti etiketlerinde ve güvenlik erişim kartlarında bulunabilir.

RFID kartında hiçbir kişisel bilgi saklanmaz; yalnızca güvenli veri tabanlarında bulunan bilgileri gösteren bir sayı saklanır.[6]

RFID, Radyo Frekansı Tanımlaması'nın kısaltmasıdır. Verileri aktarmak ve nesneleri, hayvanları veya insanları tanımlamak için radyo frekansı dalgalarının kablosuz, temassız kullanımı anlamına gelmektedir. RFID sistemleri genellikle bir RFID okuyucu, RFID etiketleri ve antenlerden oluşur. RFID, sağlık, perakende, hizmet ve üretim gibi endüstrilerde yaygın olarak kullanılır. RFID, barkodlardan farklı olarak görüş hattıyla sınırlı olmadan çalışabilmektedir.

RFID sistemi, ilgili öğeleri etiketleyerek kullanıcıların envanteri ve varlıkları otomatik bir şekilde tanımlamasını ve

izlemesini sağlamaktadır. RFID, tanımlanmış RFID etiketlerine bir RFID anteni aracılığıyla gönderilen radyo dalgalarını kullanmaktadır. RFID okuyucuları enerjiyi yükseltir, onu verilerle modüle eder ve enerjiyi belirli bir frekansta bir RFID anten kablosuna bağlı RFID antenine gönderir.

Okunan her bir RFID etiketini tanımlama yeteneği, RFID etiketinin belleğindeki bir tanımlayıcı sayesindedir. Bu tanımlayıcı, fiziksel olarak aynı iki öğenin basit bir okumayla birbirinden kolayca ayırt edilmesini sağlar. RFID, etiketlerin görüş hattı olmadan ve 30 metreye kadar uzaktan okunmasına izin vererek otomatik tanımlama teknolojisini bir sonraki seviyeye taşımaktadır.

RFID kullanımında her biri farklı okuma aralıklarına ve özelliklere sahip üç ana alan veya frekans vardır: Düşük Frekanslı RFID (LF RFID), Yüksek Frekanslı RFID (HF RFID) ve Ultra Yüksek Frekanslı RFID (UHF RFID). [7]

GPS (Global Positioning System – Küresel Konumlandırma Sistemi), kullanıcılara son derece doğru ölçümlemeyle konum belirleyen, uzay tabanlı radyo sinyalleriyle çalışan bir yön belirleme sistemidir. Bu yönüyle aynı alanda hizmet vermesine karşın, RFID'dan farklı bir yapıya sahiptir. GPS izleme, bir varlığın gerçek zamanlı konumunu izlemek için küresel konumlandırma uydularını ve izleyicileri kullanırken, RFID, varlıkları tanımlamak ve izlemek için radyo dalgalarını kullanmaktadır.

GPS kullanımında ABD'nin Navstar GPS'i, 6 yörüngedeki 24 ana uydusuyla Dünya'nın etrafında 12 saatte bir tur atmaktadır. Rusya GLONASS adlı küresel navigasyon uydu sistemini etkin olarak kullanmaktadır. Avrupa Birliği, 2016'da faaliyete geçen Galileo olarak bilinen kendi GPS versiyonunu oluşturmak için 30 uydunun fırlatılması için gerekli finansman programını 2007 yılında onaylamıştır. Çin, ilk olarak BeiDou ("Büyük Kepçe") olarak bilinen yerel bir navigasyon sisteminin parçası olarak 2000 yılında iki uydu ve 2003'te bir uydu daha fırlatmıştır.

Galileo'da da sınırlı katılımı olan Çin, 2006'da BeiDou Navigasyon Sistemi olarak bilinen GPS hizmetini genişletme planlarını duyurmuş ve faaliyete başlamıştır. 2007'de Çin, ülkesine hizmet vermek üzere BeiDou-2 veya Pusula olarak bilinen 14 ikinci nesil uyduyu fırlatmaya başlamıştır. 30 uydudan oluşan üçüncü nesil BeiDou-3 takımı 2020 yılında tamamlanmış ve dünya çapında hizmet vermektedir.[8]

UTTS'de RFID etiketlerinin kullanılması, en fazla 30 metreye kadar olan bir alanda takibe izin verilmesini sağlamaktadır. Bu yönüyle de UTTS'nin akaryakıt alımı dışında araçların takip edilmesi gibi bir amaçla kullanılması mümkün değildir. Araç takibi için ayrıca GPS özelliği gösteren ayrı bir aparata ihtiyaç vardır. Kaldı ki, UTTS konusunda verilen resmi bilgilerde de sistemin sadece akaryakıt alımlarının takibinde kullanılacağı belirtilmiştir. Başka bir amaçtan bahsedilmemiştir.

Bununla birlikte UTTS konusunda bilgi veren ve uygulamanın temel unsurlarından olan akaryakıt dağıtım firmalarının bir kısmı web sitelerinde yanlış anlamaya yol açacak biçimde UTTS uygulamasının araç takip özelliği olarak da kullanılabileceğini yazmışlardır.

Ülkenin önde gelen akaryakıt dağıtım firmalarından birisinin web sayfasındaki açıklama aynen aşağıdaki gibidir[9]:

"UTTS'nin kurulumu için ilk olarak, gerekli olan donanım ve yazılımlar belirlenir. Araç takip sistemleri, GPS cihazları ve telemetri modülleri gibi fiziksel bileşenlerle başlar. Cihazlar, aracın konumunu, hızını ve diğer önemli verileri toplayarak merkezi bir sunucuya iletir. Yazılım tarafında ise elde edilen verileri analiz eden ve kullanıcı dostu bir arayüz sunan platformlar seçilir. Yazılım, verilerin gerçek zamanlı olarak takip edilmesini ve raporlanmasını sağlar.

Ulusal taşıt tanıma sistemi, gelişmiş bir veri yönetim sistemi ile çalışır. Bununla birlikte Emniyet Genel Müdürlüğü, Gümrük

ve Ticaret Bakanlığı gibi çeşitli devlet kurumları arasında entegre bir bilgi akışı sağlar. Entegrasyon, araç sahiplerinin yasal işlemlerinin hızlı bir şekilde tamamlanmasına olanak tanırken araçların çalınma ya da kaçakçılık gibi suçlarda kullanılma ihtimalini de minimuma indirir.

UTTSkurulumu, ilk olarak araçlara uygun takip cihazlarının montajı ve sistem yazılımının entegrasyonu ile başlar. Kullanım sürecinde araçların hareketleri ve performans verileri anlık olarak takip edilir. Bununla birlikte analiz edilerek operasyonel verimlilik sağlanır.

UTTSkullanmanın avantajları arasında araçların anlık izlenmesi, yakıt tüketiminin yönetilmesi ve operasyonel verimliliğin artırılması gibi önemli unsurlar yer alır."

Bir başka büyük akaryakıt dağıtım firmasının web sayfasındaki açıklama da aşağıdaki gibidir[10]:

"Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi, araçların gerçek zamanlı takibini sağlayarak yakıt tüketiminden yolculuk detaylarına kadar her türlü veriyi kapsamlı bir şekilde izler ve analiz eder. Sistemin sağladığı veriler, Yakıtmatik ile entegre edilerek bayilere ve müşterilere özel indirimli akaryakıt teklifleri sunar.

Entegrasyonun getirdiği avantajlar, yakıt tüketiminde gözle görülür tasarruflar olarak karşımıza çıkar. Tasarruflar ise belirlenen indirimlerle finansal anlamda somut bir kazanca dönüşür. Böylece hem bireysel araç sahipleri hem de işletmeler, akaryakıt maliyetlerini etkin bir şekilde yönetme ve kontrol altında tutma imkânına sahip olur.

UTTS ile çözümler sunan Taşıtmatik ve Yakıtmatik, filo yönetimi ve yakıt tüketimi kontrolünde önemli bir yere sahiptir.Taşıtmatik; araçların lokasyon, hız ve rota gibi verilerini anlık olarak takip ederek filo yönetiminde verimliliği artırırken operasyonel maliyetleri düşürür. Yakıtmatik ise yakıt tüketimini izler ve kontrol

altında tutar. Bu sayede yakıt hırsızlığına karşı koruma sağlar ve israfı minimuma indirir. Her iki sistem de hem güvenliği artırır hem de filo performansını düzenli hale getirerek işletmelerin sürdürülebilirlik hedeflerine katkıda bulunur.

Günümüzde taşıtların tanımlanması, yönetimi ve denetimi, modern ulaşım sistemlerinin en önemli basamağını oluşturur. Bu bağlamda Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi ile diğer taşıt tanıma alternatiflerinin karşılaştırılması; her bir sistemin avantajlarını, dezavantajlarını ve uygulama alanlarını anlamak açısından önemlidir. Sistemlerin detaylı bir karşılaştırmasını sunarak her birinin özelliklerini ve işleyiş biçimlerini şu şekilde belirtmek mümkündür:

– Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi (UTTS)

Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi; Türkiye'de taşıtların kayıt, takip ve denetimi amacıyla geliştirilmiş bir sistemdir. UTTS'nin özellikleri ve sunduğu avantajlar şunlardır:

– UTTS, Türkiye genelindeki taşıtların bilgilerini merkezi bir veri tabanında toplar. Merkezileştirme, verilerin güncelliğini ve doğruluğunu artırır.

– Sistem, veri güvenliğine büyük önem verir ve taşıt bilgilerini korumak için çeşitli şifreleme ve güvenlik protokolleri kullanır.

– UTTS, devletin kullandığı diğer sistemlerle entegrasyon sağlar. Örneğin; trafik ceza sistemleri ve sigorta verileriyle bağlantılıdır.

Yetkili kurumlar, UTTS üzerinden anlık veri erişimi sağlayabilir ve çeşitli raporlar da oluşturabilir.

Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi, filo verimliliğini büyük ölçüde artıran bir sistemdir. Bu bağlamda sistem, araçların gerçek zamanlı olarak takip edilmesini ve yönetilmesini sağlayarak

filo yöneticilerine operasyonel süreçlerde önemli avantajlar sunar.

Araçların konumları, hızları ve kullanım alışkanlıkları hakkında detaylı veriler elde edilmesi, yakıt tüketimini kontrol etmekten bakım süreçlerini düzenlemeye kadar birçok alanda etkin kararlar alınmasına yardımcı olur. Ek olarak araçların yasal düzenlemelere uygunluğunu denetleyerek olası cezaların önüne geçilmesine katkıda bulunur.”

Bunların dışında bazı UTTS montaj firmalarının halka açık web sayfalarında da benzeri açıklamalar vardır. İnternet üzerinden bu açıklamalara ulaşmak mümkündür.

Yapılan açıklamaların net olarak belirtilmese de UTTS’nin araç takiplerinde kullanılan GPS özelliğine sahip aparatlarla birlikte kullanılması halindeki işlevleri ifade ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Zira, RFID etiketi ile çalışan UTTS ile akaryakıt alımı dışında bir takip yapılması mümkün değildir.

C- TTB Montajı Araçların Dizaynına Doğrudan Müdahale Etmekte midir?

TTB’nin araca montajı, akaryakıt depolarının dolum yerinin iç kenarına matkap ve vida kullanılarak yapılmaktadır. Montaj firmalarının tanıtımlarında, işlemlerin konusunda uzman kişilerce yapıldığı için araca kesinlikle hasar verilmediği vurgulanmaktadır. Ancak, yapılan işlemde aracın akaryakıt depo girişine matkap kullanılarak delikler açılmakta ve aparat vidalanarak buraya tutturulmaktadır. Montaj konusunda araçları üreten firmaların görüşlerinin alınıp alınmadığı ve gelecekte paslanma, yırtılma, aparatın düşmesi gibi sorunların çıkması halinde sorumluluğun kimde olduğu konusunda şu ana kadar hiçbir açıklama yapılmamıştır.

HGS uygulamasındaki gibi etiket yapıştırılarak da aynı sistemde, aynı işlevin elde edilmesi mümkünken, oldukça iri plastik bir aksamın araçların depo girişine vidalarla

tutturulmasının nedeni anlaşılamamıştır. Bu tercihin nedeni konusunda resmi bir açıklama da yapılmamıştır.

D- UTTS'in Maliyeti:

UTTS kapsamında araçlara takılan TTB'nin maliyeti konusunda şu ana kadar resmi bir açıklama yapılmamıştır. Ancak, TTB'nin ana fonksiyonunu sağlayan RFID'ın maliyeti son derece düşüktür.

İşlevine göre RFID maliyetleri aşağıdaki gibidir[11]:

"1) Pasif RFID Etiketleri

Pasif RFID etiketleri, en yaygın ve uygun fiyatlı türdür. Dahili bir güç kaynağına sahip değildirler ve çalışmak için RFID okuyucularından iletilen enerjiyle çalışırlar. Pasif etiketler, maliyetin önemli bir husus olduğu uygulamalar için uygundur. Pasif RFID etiketlerinin fiyatı, boyuta, malzemeye ve hacme bağlı olarak etiket başına birkaç sentten birkaç dolara kadar değişebilir.

UTTS'lerin uzak mesafe gerektirmediği ve içinde pil olmadığı için pasif RFID etiketlerini kullanma ihtimali oldukça yüksektir.

2) Aktif RFID Etiketleri

Aktif RFID etiketlerinin kendi güç kaynakları vardır, bu genellikle bir pildir. Bu etiketler sinyalleri daha uzun mesafelerde iletebilir ve gerçek zamanlı izleme ve takip dahil olmak üzere daha güçlü işlevler sunar.

Aktif etiketler perakende sektöründe daha az yaygındır ve genellikle malların hareketini izlemeye yardımcı oldukları lojistik ve tedarik zinciri yönetimlerinde kullanılır. Hastaneler de bu tür etiketleri hasta takibi için kullanmaktadır. Eklenen bileşenler ve bakım gereksinimleri nedeniyle maliyetleri pasif etiketlerden daha yüksektir. Aktif RFID etiketlerinin fiyatı, özelliklere ve yeteneklere bağlı olarak etiket başına 20 ila 50 ABD Doları arasında

değişebilmektedir.

3) Yarı Pasif (Pil Destekli Pasif) RFID Etiketleri

Yarı pasif etiketler, hem pasif hem de aktif etiketlerin özelliklerini bir araya getirir. Bu tür etiketler, büyük mağaza düzenleri veya depo tesisleri olan perakendeciler tarafından kullanılmaktadır. Pasif etiketlere kıyasla daha uzun okuma aralıkları ve ek işlevsellik getiren ve sınırlı bir güç artışı sağlayan küçük bir pile sahiptirler. Yarı pasif RFID etiketlerinin maliyeti pasif ve aktif etiketler arasında olup, genellikle etiket başına 5 ila 20 dolar arasında değişmektedir."

Bir başka kaynakta da RFID maliyetlerinin sipariş miktarı ile bağlantılı olduğu ifade edilmiş ve şu açıklama yapılmıştır[12]:

"Birkaç yüz farklı etiket türü vardır. RFID etiketlerinin maliyeti miktara, boyuta, yapıldığı malzemeye ve etiketin sağlamlığına göre değişir. Etiket başına en düşük maliyet 0,10 doların altında olabilir. Ancak bu, birkaç yüz bin etiket miktarı için geçerlidir ve etiketlerin yapısı minimaldir. Varlık takibi için RFID etiketi maliyeti daha fazla olacaktır, çünkü hareket eden ve farklı ortamlara ve farklı işlev türlerine maruz kalabilen varlıklara uygulanabilecek özelliklere sahip olması gerekir. Maliyetler 1,00 ila 10 dolar ve üzeri arasında değişebilir. RFID etiketi maliyetleri yine sipariş edilen miktara bağlıdır."

Burada da UTTS'nin olağanüstü sipariş miktarı ve tek temel işlevi dikkate alındığında maliyetin en düşük seviyede olması gerektiğini söyleyebiliriz.

Görüldüğü üzere, RFID etiketine dayanan UTTS'in maliyeti sentlerle ifade edilecek kadar düşük bir tutardadır.

Taşıt sahiplerine 2025 yılı Ocak ayında satılan UTTS'nin fiyatının 2.791,45 TL (yaklaşık 78 ABD Doları) olması maliyet

ve satış fiyatı arasında bir dengesizlik olduğunu göstermektedir. Maliyetler hususunda Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın kamuoyuna açıklama yapması tereddütlerin giderilmesi hususunda oldukça yararlı olacaktır.

E- Aynı İşlev Farklı ve Daha Az Maliyetli Bir Yöntemle Sağlanabilir miydi?

Türkiye Akaryakıt Bayileri Petrol ve Gaz Şirketleri İşveren Sendikası (TABGİS), UTTS zorunluluğunu yargıya taşımıştır.

TABGİS Başkanı Murat Bilgin'in konuyla ilgili olarak yaptığı açıklamalar şu şekildedir:[13]

"Dört pompası olan bir bayiye sistemin sadece kurulum maliyetinin en az 850.000 TL civarında olacağını söyleyen TABGİS Başkanı, bayilerin böyle bir maliyeti kaldıracak durumda olmadığını belirtti. Sistemin kurulum ve işletilmesiyle ilgili olarak başta maliyetler, kılavuz ve taahhütname açısından tespit ettikleri sorunlara da değinen Bilgin, "Bugüne kadar kayıt dışı uygulamaların önüne geçilmesi için onlarca uygulamayı hayata geçirdik. Ama hiçbirinde böyle bir taahhütname imzalamadık" diyerek, UTTS dahilinde yanlış olarak değerlendirdikleri noktaların iptali için iki ayrı dava açtıklarını sözlerine ekledi.

Vergi kaybının önlenmesi için yürürlüğe konulacak bir sisteme vergi mükellefi olmayan özel araçların neden dahil edildiğini de anlayamadıklarını kaydeden TABGİS Başkanı, UTTS'nin amacının dışına çıktığını, kapsamın genişletilmesi nedeniyle burada kamusal bir zararın da oluşacağını belirtti.

UTTS için ekipman ve kurulum maliyetinin yanı sıra bayilerin her yıl yıllık hizmet bedeli ödeyeceklerini de anımsatan TABGİS Başkanı, bu yıl 50.000 TL olarak belirlenen hizmet bedelinin her yıl enflasyon oranında artacağını bayilerden böyle bir bedelin de alınmasını istemediklerini kaydetti…

Bilgin, istasyonlardaki yeni nesil yazarkasaların UTTS ile

aynı amaca hizmet ettiği için tekrar böyle bir sisteme gerek olmadığını düşündüklerini ancak yine de uygulanacaksa mevcut taşıt tanıma ve yeni nesil yazarkasa donanımları kullanılarak UTTS'nin kurulmasını talep ettiklerini, sektörün bu talebinin sene başından beri belirtildiğini ancak sektörle iletişimin en başından beri kopuk olması, sistemin detaylarının çok geç açıklanması nedeniyle sürecin sağlıklı işlemediğini söyledi.

TABGİS Başkanı, mevcut sistemlerle entegrasyon konusunda sektörün itiraz ve uyarılarının yükseldiği 8-9 ay öncesinden gerekli çalışmalar başlatılsaydı UTTS'nin bugün hem çok daha ekonomik, hem de sorunlarının çoğunu aşmış bir şekilde devreye alınma imkânı olurdu" dedi.

TAGBİS Başkanı'nın açıklamalarından UTTS ile aynı işlevi görebilecek farklı sistemlerin de kurulabileceği anlaşılmaktadır. Bu konu kamuoyunda tartışılmadan büyük bir hızla yürürlüğe girdiği için en etkili sistemin hangi maliyetle, nasıl uygulanabileceği konusunda bir karşılaştırma ve belirleme yapmak olanaklı görünmemektedir.

III- HUKUKİ SORUNLAR

UTTS, akaryakıt alımlarında aynı plakaya farklı yakıt belgesi düzenlenmesinin ve vergi kayıp kaçağının önlenmesi amacıyla ilk olarak vergi mükellefleri için öngörülmüş, ancak daha sonra temel amaç ile ilgisiz biçimde vergi mükellefiyetinin önemi olmaksızın 01 Temmuz 2025'ten itibaren akaryakıt kullanan tüm sıfır araçlara zorunlu hale getirilmiştir.

Bu durum, Anayasa ve Kişisel Verilerin Korunması Kanunu açısından ciddi sorunlar taşımaktadır. Zira, ilk aşamada vergi mükellefleri için zorunlu tutulan UTTS uygulamasında, akaryakıt alım belgelerinin gider olarak kabul edilmesi için bir yönüyle "kişinin rızasının alındığı" iddia edilebilir. Kaldı ki bu husus da içerdiği zorlayıcı hükümler nedeniyle tartışmalı olup, UTTS uygulamasını yerine getirmeyenlere Vergi Usul Kanunu gereğince uygulanan özel usulsüzlük cezası, işin

“tercih etme” boyutundan çıkmasına neden olmaktadır.

UTTS uygulamasını hukuken sorunlu hale getiren vahim düzenleme ise 01 Temmuz 2025’ten itibaren akaryakıt ile çalışan tüm araçlara TTB takılmasının zorunlu hale getirilmesidir. Burada aracın gelecekteki sahibinin rızası kesinlikle alınmamaktadır. Rızası alınmayan kişi, akaryakıt alımları yoluyla UTTS kapsamında sürekli izlenmekte, kişisel bilgileri yazılımlar yoluyla birçok yerde depolanmaktadır. TTB takılması, konu hakkında hiç bilgilendirilmediği gibi araç sahibinin tercihine de bırakılmamıştır.

01 Temmuz 2025 tarihinden itibaren sıfır araç alan ve vergi mükellefi olmayan bir kişinin takılan TTB’yi söktürmesi halinde yaptırım uygulanıp uygulanmayacağı da belirsizdir. Yasal düzenlemede UTTS için “kullanma” değil, “taktırma” vurgusu yapılmıştır. Kaldı ki TTB alıp, sonradan akaryakıt giderlerini indirim konusu yapmaktan vazgeçerek bu aparatı söktüren vergi mükellefleri için de aynı sorun vardır.

A- Anayasa Hükümleri:

Anayasa’nın 5. maddesi gereğince, *“Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.”*

Anayasa’nın 12. maddesi gereğince, *“Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.*

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.”

Anayasa'nın 13. maddesi gereğince, *"temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."*

Anayasa'nın 104. maddesi gereğince, *"…Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz."*

Kişilerin özel hayatları, en önemli temel hak ve hürriyetlerden birisidir. Kişinin rızası dışında özel hayata ilişkin bilgilerin temin edilip kullanılması Anayasa hükümlerine göre mümkün değildir.

B- Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK):

UTTS kapsamında araçlara takılan TTB ile kişilerin rızası alınmadan akaryakıt alımı gerekçesiyle sürekli izlenebilir halde olması ve izlenmesi, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'na aykırılık teşkil etmektedir.

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun (KVKK'nın) amacı ve kapsamı, anılan Kanunun 1. ve 2. maddelerinde açıklanmıştır. Buna göre;

"1) Kişisel verilerin işlenmesinde başta özel hayatın gizliliği olmak üzere kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ile uyacakları usul ve esasları düzenlemektir.

2) Bu Kanun hükümleri, kişisel verileri işlenen gerçek kişiler ile bu verileri tamamen veya kısmen otomatik olan ya da

herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla işleyen gerçek ve tüzel kişiler hakkında uygulanır.”

Kanunun 5. maddesi kişisel verilerin işlenme şartlarını düzenlemiştir. Buna göre;

“(1) Kişisel veriler ilgili kişinin açık rızası olmaksızın işlenemez.

(2) Aşağıdaki şartlardan birinin varlığı hâlinde, ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın kişisel verilerinin işlenmesi mümkündür:

a) Kanunlarda açıkça öngörülmesi.

b) Fiili imkânsızlık nedeniyle rızasını açıklayamayacak durumda bulunan veya rızasına hukuki geçerlilik tanınmayan kişinin kendisinin ya da bir başkasının hayatı veya beden bütünlüğünün korunması için zorunlu olması.

c) Bir sözleşmenin kurulması veya ifasıyla doğrudan doğruya ilgili olması kaydıyla, sözleşmenin taraflarına ait kişisel verilerin işlenmesinin gerekli olması.

ç) Veri sorumlusunun hukuki yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için zorunlu olması.

d) İlgili kişinin kendisi tarafından alenileştirilmiş olması.

e) Bir hakkın tesisi, kullanılması veya korunması için veri işlemenin zorunlu olması.

f) İlgili kişinin temel hak ve özgürlüklerine zarar vermemek kaydıyla, veri sorumlusunun meşru menfaatleri için veri işlenmesinin zorunlu olması.”

Kişisel verinin tanımı Kanunun 3. maddesinde yapılmıştır. Tanım şu şekildedir:

“d) Kişisel veri: Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek

kişiye ilişkin her türlü bilgiyi ifade eder.”

Kişisel verilerle ilgili yasal düzenlemelere uyulmaması uygulanacak ceza Kanunun 17. maddesinde belirtilmiştir. Madde hükmü aynen aşağıdaki gibidir:

“(1) Kişisel verilere ilişkin suçlar bakımından 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 135 ila 140’ıncı madde hükümleri uygulanır.

(2) Bu Kanunun 7’nci maddesi hükmüne aykırı olarak; kişisel verileri silmeyen veya anonim hâle getirmeyenler 5237 sayılı Kanunun 138’ inci maddesine göre cezalandırılır.”

“UTTS, kanunlarda açıkça öngörülen bir hal olması nedeniyle KVKK’ya uygundur” iddiası öne sürülse de, Kanun hükmünün verdiği yetkiyi kullanarak Tebliğ düzenlemesi ile uygulamanın amacı dışında vergi mükellefi olmayanlara da bu sistemin zorunlu hale getirilmesi, kişilerin rızası alınmadan izlenmesi boyutuna yasal bir çerçeve oluşturmamaktadır.

C- Türkiye Barolar Birliği UTTS’yi Dava Konusu Yapmıştır:

Türkiye Barolar Birliği tarafından, 21 Eylül 2024 tarihli ve 32669 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi Uygulama Genel Tebliği (Sıra No:1)’nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Sıra No:2)’in getirdiği muafiyette kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları ve avukatlar yer almadığından eksik düzenleme gerekçesiyle yürütmenin durdurulması istemli iptal davası açılmıştır. Türkiye Barolar Birliği’nin dilekçesinde iptal davası gerekçesi olarak, aşağıdaki hususlar gösterilmiştir:

“05 Ekim 2023 tarihli ve 32330 sayılı Resmî Gazete’de Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi Uygulama Genel Tebliği (Sıra No: 1) yayımlanmıştır. Tebliğin 6. maddesiyle, kiralama yoluyla edinilen veya işletmeye dahil olan ve işte kullanılan taşıtlara, 31.12.2024 tarihine kadar Taşıt Tanıma Birimi (TTB) takılması zorunluluğu getirilmiştir. Dava konusu edilen

tebliğde ise bu zorunluluktan muaf olanlar belirlenmiş olup, kamu kurumu niteliğindeki Türkiye Barolar Birliği ve Barolara ait taşıtlar ile kamu hizmeti olan adaletin tesisinde görevli avukatların taşıtları kapsam dışına çıkarılmamıştır.

Avukatların taşıt tanıma birimi taktırma zorunluluğundan muaf tutulmaması; mesleki veya özel sebeplerle ulaşım sağladığı yerlerin akaryakıt alımı ile tespit edilebilmesi suretiyle başta sır saklama yükümlülüğü olmak üzere mesleki sorumlulukları bakımından olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. Ayrıca bu durum; avukatın özel hayatı ve aile hayatının gizliliğinin ihlali, kişisel verilerin kanuna aykırı olarak elde edilmesi gibi sakıncaları da ortaya çıkaracaktır.

Akaryakıt giderlerini mesleki gider olarak kullanamamaları sonucunu doğurabilecek olup, bu durum mülkiyet hakkına ölçüsüz müdahale anlamına gelecektir.

Aynı olumsuzluklar kamu kurumu niteliğindeki meslek örgütleri olan Barolar ve Türkiye Barolar Birliği için de geçerlidir. Bu nedenlerle eksik düzenlenen Tebliğ'in iptali gerekmektedir."

Türkiye Barolar Birliği'nin itirazlarına ve açıklamasına, UTTS olmasa bile avukatların ve diğer tüm mükelleflerin akaryakıt aldığı yerlerin, hatta yediği içtiği mekanların gününe ve saatine kadar düzenlenen elektronik belgeler yoluyla belirlendiği yönünde karşı itiraz getirilebilir. Burada da sorunun kökeni, vergi sisteminin kayıp kaçağı önlemek amacıyla kayıt ve belge düzeninde teknolojiyi kullanarak yoğun bir takip ve veri depolama yönetiminin tercih edilmesindedir. Takipteki ve veri depolamasındaki ayrıntı ile özel hayatın çelişkisi açıktır.[14]

IV- SONUÇ:

UTTS, vergi mevzuatımıza ve hayatımıza çok kısa süre önce girmiş olan bir uygulamadır. Şu ana kadar karşılaşılan en büyük sorun, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından ayrıntılı açıklama yapılmaması nedeniyle kamuoyunda ciddi tereddütlerin

oluşması ve söylentilere ortam sağlanmasıdır. Siyasiler tarafından getirilen eleştiriler ve gazetelerde çıkan haberlere de gerek Bakanlık gerekse Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü tarafından resmi web sayfalarında yayınlanan ve zaman zaman birbiriyle çelişen "Basın Duyuruları" ile daha çok muhatapları hedef alan sert cevaplar verilmesi kafa karışıklığını daha da artırmıştır.

UTTS uygulamasının getirdiği başlıca sorunlar aşağıdaki gibidir:

1. UTTS kapsamındaki TTB ve bağlantılı yazılımları kim ya da kimler üretmektedir? İhaleyi kazanan firma ya da firmaların ortakları kimlerdir? Bu firmaların önceki deneyimleri nelerdir? Bu soruların Hazine ve Maliye Bakanlığı'nca hiçbir tereddüte yer vermeyecek şekilde açıklanması gerekmektedir.

2. Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü açıklamasındaki UTTS üretiminin ihalesini alan tek ortaklı firmanın deneyimi, kapasitesi, becerisi, kaç eleman çalıştırdığı, bunların nitelikleri, yurt dışı firmalardan ya da yabancı kişilerden hizmet alıp almadığı gibi konularda bir açıklama yapılmamıştır. Kamuoyunun üretici firma konusundaki bilgileri çok sınırlıdır.

3. UTTS'nin maliyeti nedir? UTTS'nin ana parçası olan RFID maliyeti çok düşüktür. Satış fiyatı 2.791,45 TL (yaklaşık 78 ABD Doları) olan UTTS'nin satış kârlılığı ne kadardır? Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü'nün organizasyonunu yaptığı ve "kamu hizmeti" niteliğindeki bu işlemde kâr amacı gözetilemeyeceğine göre, makul bir kârlılık oranının kamuoyunu tatmin edecek şekilde tüm ayrıntısının açıklanması faydalı olacaktır.

4. UTTS olarak HGS'de olduğu gibi etiket yapıştırılarak aynı amacın elde edilmesi mümkünken, oldukça iri plastik bir aparatın akaryakıt depolarının girişine matkap ve vidalarla tutuşturulmasının nedeni anlaşılamamıştır. Bu tercihin mutlaka

mantıklı bir nedeninin olması gerekmektedir ve bu nedenin UTTS uygulayan taşıt sahipleri ile paylaşılması yararlı olacaktır.

5. UTTS uygulamasının kullanıcının rızası alınmadan takibinin mümkün olması beraberinde hukuki sorunlar getirmektedir. Bu nedenle, "zorlayıcı" nitelikteki VUK çerçevesindeki özel usulsüzlük cezasının uygulanmaması ve özellikle vergi mükellefi olmayanlar için önceden bilgilendirme yapılıp, tercihe göre TTB takılması hukuki sorunları önemli ölçüde giderecektir.

Not: Elektronik ortamda vergi mükelleflerinin takibi konusunda Mete Uslu'nun Vergi Platformu'nda yer alan "Biri Bizi Gözetliyor" başlıklı yazısı konumuzu doğrudan ilgilendirmektedir. Kişilerin teknoloji aracılığıyla takibinin sakıncaları ve sınırları konusuna ilgi duyanların söz konusu yazıyı okumalarını öneririm.[15]

---

[1] https://12punto.com.tr/gundem/iyi-parti-milletvekili-karakastan-cip-elestirisi-aselsan-dururken-neden-yurt-disindan-aliyoruz-63832#google_vignette

[2] https://www.darphane.gov.tr/duyuru/kamuoyuna-duyuru-4

[3] https://www.hmb.gov.tr/haberler/basin-duyurusu-7-aralik-2024

[4] https://www.sozcu.com.tr/43-milyonluk-zararla-kamudan-ihale-kapti-p113875

[5] https://utts.org/utts-nedir/

[6] https://www.dhs.gov/archive/radio-frequency-identification-rfid-what-it

[7] https://www.atlasrfidstore.com/rfid-resources/rfid-beginners-guide/?srsltid=AfmBOoog07xuqmRRmadaYW7BGl2nM0apafm16zLeORKK_VmIsJ089Y1s

[8] https://www.britannica.com/technology/GPS

[9] https://www.totalenerji.com.tr/ulusal-tasit-tanima-sistemi-utts/

[10] https://www.optasittanima.com/ulusal-tasit-tanima-sistemi-utts/

[11] https://koronapos.com/blog/how-much-do-rfid-tags-cost/#:~:text=Semi%2DPassive%20(Battery%2DAssisted%20Passive)%20RFID%20Tags&text=The%20cost%20of%20semi%2Dpassive,%245%20to%20%2420%20per%20tag.

[12] https://www.assetpulse.com/blog/rfid-system-cost/

[13] https://tabgis.org.tr/haberler/tabgis-baskani-murat-bilgin-uttsye-dava-actik/2024-11-28

[14] Mete Uslu; “Biri Bizi Gözetliyor”, https://www.vergiplatformu.com/2024/11/17/biri-bizi-gozetliyor/

[15] https://www.vergiplatformu.com/2024/11/17/biri-bizi-gozetliyor/